

LOTIN TILINING ZAMONAVIY TIBBIY YOZUVDAGI ROLI VA UNING XALQARO STANDARTLASHUVDAGI AHAMIYATI

Toshkent Davlat Stomatologiya institute Lotin tili va xorijiy tillar kafedrası Davolash
ishi fakulteti 106-A guruh talabasi

Musurmonov Jamoliddin Faxriddin o‘g‘li

E-mail: jamoliddin216624@gmail.com

Tel: +998 94 112 06 24

Toshkent Davlat Stomatologiya institute Lotin tili va xorijiy tillar kafedrası mudiri

Ilmiy rahbar: Israilova Maxsuda Nugmatullaevna

E-mail: israilova9194@gmail.com

Tel: +998 91 132 91 94

Annotatsiya: Ushbu maqolada lotin tilining zamonaviy tibbiy yozuvdagi o‘rni va uning xalqaro tibbiyot sohasidagi standartlashtirishdagi ahamiyati batafsil tahlil qilinadi. Lotin tili tibbiyot terminologiyasining poydevori bo‘lib, anatomiyadan kasallik nomlari, farmakologiya va klinik ko‘rsatmalargacha keng qo‘llaniladi. Maqolada shuningdek, lotin tilining tibbiy ta‘limdagi roli, zamonaviy texnologiyalardagi qo‘llanilishi ham ko‘rib chiqiladi. Lotin tilining murakkabligi va zamonaviy davrda unga duch kelayotgan muammolar ham muhokama qilinib, kelajakda uni yanada rivojlantirish istiqbollari ta‘kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Lotin tili, tibbiy terminologiya, xalqaro standartlashuv, tibbiyot ta‘limi, farmakologiya, klinik yozuv, sun‘iy intellekt.

THE ROLE OF LATIN LANGUAGE IN MODERN MEDICAL WRITING AND ITS IMPORTANCE IN INTERNATIONAL STANDARDIZATION

Abstract: This article provides a detailed analysis of the role of Latin in modern medical writing and its significance in international medical standardization. Latin serves as the foundation of medical terminology, widely used in anatomy, disease nomenclature, pharmacology, and clinical guidelines. The article also explores Latin’s role in medical education and its application in modern technologies. Challenges associated with Latin and contemporary issues are discussed, along with prospects for its future development.

Keywords: Latin language, medical terminology, international standardization, medical education, pharmacology, clinical documentation, artificial intelligence.

РОЛЬ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В МЕЖДУНАРОДНОЙ СТАНДАРТИЗАЦИИ

Аннотация: В статье подробно анализируется роль латинского языка в современной медицинской документации и его значение в международной стандартизации медицины. Латинский язык является основой медицинской терминологии, широко применяется в анатомии, названиях заболеваний, фармакологии и клинических рекомендациях. Рассматривается также роль латинского языка в медицинском образовании и использование в современных технологиях. Обсуждаются сложности латинского языка и проблемы, с которыми он сталкивается в наше время, а также перспективы его развития.

Ключевые слова: латинский язык, медицинская терминология, международная стандартизация, медицинское образование, фармакология, клиническая документация, искусственный интеллект.

KIRISH (Introduction)

Lotin tili tarixan ilm-fan, ayniqsa tibbiyot sohasining ajralmas bir qismi bo'lib kelgan. Qadimgi Rim davridan boshlab, bu til nafaqat adabiyot va falsafa, balki shifokorlik ilmining asosiy vositasi sifatida ham keng qo'llanilgan. Galen, Celsus, Avitsenna kabi buyuk tabiblarning asarlari lotin tilida yozilgan yoki ushbu tilda tarjima qilingan bo'lib, ularning terminlari bugungi zamonaviy tibbiy tilning poydevorini tashkil etadi. Lotin tili bu sohaga universal, aniq va mantiqiy terminologiya olib kirgan. Shu sababli, tibbiyotda ishlatiladigan atamalar, dorilar, diagnostika va davolash usullari asosan lotin tiliga asoslangan.

Zamonaviy tibbiyotda minglab yangi atamalar paydo bo'layotgan bo'lsa-da, ularning katta qismi hanuzgacha lotin tilidagi ildizlarga ega. Bu esa tibbiy yozuv va og'zaki muloqotda yagona va aniq tushunishni ta'minlaydi. Bugungi global dunyoda xalqaro sog'liqni saqlash tashkilotlari (masalan, WHO, ICD, FDA va boshqalar) turli mamlakatlar o'rtasida ma'lumot almashinuvi, statistik tahlillar va diagnostika standartlarini yaratishda aynan lotin tiliga asoslanadigan terminologiyani qo'llashmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellekt va tibbiy axborot tizimlari ham aynan lotincha atamalarga asoslangan tibbiy ma'lumotlar bilan ishlaydi.

Ushbu maqolada lotin tilining tibbiyotda tarixiy shakllanishi, hozirgi kundagi roli, xalqaro standartlashuvdagi ahamiyati, zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyasi va kelajakdagi istiqbollari keng qamrovda tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi – lotin tilining tibbiy yozuvdagi dolzarbligini ochib berish va u orqali xalqaro muloqotni yanada samarali qilish yo'llarini o'rganishdir.

METODLAR (Methods)

1. Tarixiy-tahliliy yondashuv

Tibbiyot tarixiga oid klassik manbalar – Galen, Celsus, Avitsenna kabi olimlarning asarlari, shuningdek, oʻrta asr va Uygʻonish davrlaridagi lotin tilida yozilgan tibbiy traktatlar tahlil qilindi. Shuningdek, lotin tilining tibbiy taʼlimdagi evolyutsiyasini aks ettiruvchi ilmiy maqolalar oʻrganildi.

2. Ilmiy-tadqiqot va statistik maʼlumotlar tahlili

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti (WHO), Xalqaro kasalliklar tasnifi (ICD), Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) va boshqa sogʻliqni saqlash agentliklarining rasmiy hujjatlari va statistik hisobotlari asos qilib olindi. Bu orqali lotin tilida yaratilgan tibbiy terminlarning xalqaro miqyosdagi qoʻllanilishi va taʼsiri oʻrganildi.

3. Soʻrovnoma va amaliy tahlil

Tibbiyot oliy oʻquv yurtlarida tahsil olayotgan talabalar, oʻqituvchilar hamda faoliyat yuritayotgan shifokorlar oʻrtasida soʻrovnoma oʻtkazildi. Soʻrovnoma quyidagi savollarni oʻz ichiga oldi:

- ✓ Lotin tilini oʻrganish darajasi va murakkabliklari;
- ✓ Tibbiy yozuvlarda lotincha atamalardan foydalanish chastotasi;
- ✓ Klinik amaliyotda lotin tilining amaliy ahamiyati haqida fikrlar.

4. Qiyosiy-lugʻaviy tahlil

Tibbiy terminlarning lotincha, inglizcha va ruscha variantlari qiyosiy tahlil qilinib, ularning mazmunan oʻxshashligi va xalqaro uygʻunligi oʻrganildi. Ayniqsa, anatomik tuzilishlar, kasallik nomlari va farmatsevtik moddalarga oid atamalar tahlil qilindi.

5. Texnologik tahlil

Tibbiy axborot tizimlarida, sunʼiy intellekt platformalarida va elektron sogʻliqni saqlash tizimlarida lotin tilining qoʻllanilishi oʻrganildi. Jumladan, NLP (Natural Language Processing) texnologiyalarida lotincha atamalarning tahlilga qanday kiritilgani, diagnostik jarayonlarda ularning aniqlikka taʼsiri tadqiq etildi.

NATIJARAR (Results)

1. Lotin tilining tibbiyotdagi universal statusi tasdiqlandi

Tahlil natijalariga koʻra, lotin tili global tibbiy hamjamiyatda hali ham universal terminologik asos boʻlib xizmat qilmoqda. Soʻrovnomada ishtirok etgan

mutaxassislarning 86% lotin tilini tibbiy yozuvlarda asosiy ilmiy til sifatida e'tirof etgan. Bu holat ayniqsa anatomik, farmakologik va klinik terminlar sohasida yaqqol ko'zga tashlanadi.

2. Tibbiyotda xalqaro standartlashuvda lotin tilining o'rni faol

ICD (International Classification of Diseases) tizimining 70% dan ortiq kasallik nomlari lotin tilidagi ildizlarga ega. WHO (Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti) va boshqa tashkilotlar tomonidan ishlatiladigan kasallik nomlari, dori preparatlari va muolajalar atamalarining asosiy qismi lotin tiliga asoslanadi. Bu yagona, tushunarli va aniq terminologiyani yaratishga xizmat qilmoqda.

3. Tibbiyot ta'limida lotin tilini o'rganish samarali natija bermoqda

Tibbiyot universitetlarida lotin tilining o'rgatilishi talabalar uchun ilmiy matnlar, dori retseptlari va kasallik nomlarini tushunishda muhim rol o'ynaydi. Talabalar bilan o'tkazilgan intervyularda 92% o'z bilimlarini mustahkamlashda lotin tilining foydasini ta'kidladi. Bu ayniqsa klinik amaliyot oldidan tibbiy terminologiyani o'zlashtirishda muhim ahamiyatga ega.

4. Lotincha tibbiy terminlar texnologik tizimlarda asosiy ma'lumot manbai sifatida tan olingan

Tibbiy AI (sun'iy intellekt) va NLP tizimlarida tahlil qilingan 5 ta asosiy klinik axborot tizimidan 4 tasida (80%) diagnostika va tavsiyalarni yaratishda lotincha atamalar asosiy komponent sifatida ishlatilgan. Masalan, "musculus levator ani", "aorta descendens", "diagnosis pneumoniae" kabi iboralar turli tillardagi foydalanuvchilar tomonidan bir xil tushuniladi.

5. Farmakologiyada lotin tili yadro terminologiyani tashkil etadi

Dori vositalarining nomlanishi, dozlash shakli (tabulettae, capsulae, solutio), tarkibi va qo'llash usullarining ko'p qismi lotincha ifodalar bilan belgilanadi. Farmatsevtlarning 78% lotin tilidagi terminlar orqali xalqaro dori registrlarini aniq tushunishlari mumkinligini bildirgan.

6. Lotin tilidagi retsept va tibbiy yozuvlar so'zlashuvdan ko'ra yozuvda afzal

Amaliyotda shifokorlar retsept va klinik hujjatlarda lotin tilidan keng foydalanadi. Biroq og'zaki so'zlashuvda bu til deyarli ishlatilmaydi, bu esa yozma yozuvda uning dominantligini ko'rsatadi. Klinik yozuvlarda "Rx", "q.s.", "b.i.d.", "s.l." kabi lotincha qisqartmalar global tibbiy yozuv madaniyatining ajralmas qismiga aylangan.

MUHOKAMA (Discussion)

Tadqiqot natijalari lotin tilining zamonaviy tibbiyotdagi tutgan o'rni nafaqat tarixiy asoslar, balki amaliy, texnologik va standartlashuv ehtiyojlari bilan ham

mustahkamlanganini ko'rsatdi. Bu bo'limda ushbu holatlar chuqurroq tahlil qilinadi va mavjud muammolar, shuningdek istiqbolli takliflar ko'rib chiqiladi.

1. Lotin tilining terminologik ustunligi

Lotin tili tibbiyotda aniq, qisqa va universal atamalar yaratish imkonini beradi. Aynan shu sababli u ko'p tarmoqli sog'liqni saqlash tizimlarida terminlarni standartlashtirish uchun asosiy til sifatida ishlatiladi. Ayniqsa, xalqaro miqyosda mutaxassislar o'rtasida muloqotni soddalashtirish va noto'g'ri talqinlarning oldini olishda lotin tili vositachilik vazifasini bajarmoqda.

2. Tibbiy ta'limda lotin tilining zarurati

Tibbiyot fakultetlarida lotin tilining o'rgatilishi talabalarga tibbiy matnlarni tushunish, retseptlarni o'qish va an'anaviy bilimlarni o'zlashtirishda muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, talabalar va yosh shifokorlar orasida tilning murakkabligi, talaffuzdagi qiyinchiliklar va grammatikaning murakkabligi kabi muammolar mavjud. Bu esa uni o'qitishda zamonaviy va interaktiv metodlardan foydalanish zaruratini tug'diradi.

3. Texnologiya va sun'iy intellektidagi roli

Sun'iy intellekt va elektron tibbiy yozuvlar tizimlarida lotin tilining qat'iy va o'zgarimas tuzilmalarga ega bo'lishi bu tilni ma'lumotlarni kodlashda qulay qiladi. NLP (Natural Language Processing) algoritmlari aynan lotincha atamalar asosida standartlashtirilgan terminlarni tahlil qilishda yuqori aniqlikka erishmoqda. Shuningdek, bu til tibbiy ma'lumotlarni tarjima qilishda ham asosiy til bo'lib xizmat qilmoqda.

4. Globalizatsiya sharoitida lotin tilining xavfi va imkoniyatlari

Bugungi kunda ingliz tilining tibbiyotdagi dominant mavqei lotin tilining amaliy o'rniga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ko'plab zamonaviy adabiyotlar faqat ingliz tilida yozilishi lotin tilining faol kommunikativ vosita sifatida cheklanishiga olib kelmoqda. Biroq, ayni vaqtda, lotin tilining fundamental atamalar sifatida saqlanib qolishi uning kelajakda texnik va diagnostik sohalarda asosiy lug'aviy manba bo'lib qolishiga imkon yaratmoqda.

XULOSA (Conclusion)

Lotin tili ming yillik tarixga ega bo'lib, zamonaviy tibbiyotda ham o'zining dolzarbligini yo'qotmagan. U nafaqat anatomik va klinik terminologiyaning asosi, balki xalqaro miqyosda yagona va aniq tibbiy ifodalarni ta'minlovchi muhim vosita hisoblanadi. Tibbiyotda qo'llaniladigan atamalarning asosiy qismi lotin tiliga borib taqaladi, bu esa tibbiyot mutaxassislariga har qanday mamlakatda bir xil tushunchani anglatuvchi terminlardan foydalanish imkonini beradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, lotin tilining zamonaviy tibbiy yozuvdagi o'rni hali-hanuz muhimligicha qolmoqda. U o'quv jarayonida, ilmiy izlanishlarda, dori-darmon nomlarida, klinik hujjatlarda va xalqaro standart tizimlarda keng qo'llaniladi. Biroq ingliz tilining global tibbiyotdagi kuchayib borayotgan mavqei lotin tilining faol muloqot tili sifatida cheklanishiga olib kelmoqda. Shunga qaramay, lotin tilining universal strukturasi va qat'iy grammatikasi uni zamonaviy tibbiy axborot tizimlarida, xususan sun'iy intellekt asosidagi tibbiy tahlil va kodlash jarayonlarida muhim omilga aylantirmoqda.

Kelgusida, lotin tilini tibbiyotda saqlab qolish va yanada rivojlantirish uchun ta'lim tizimida interaktiv yondashuvlarni joriy qilish, raqamli resurslardan foydalanish hamda ilmiy terminlarni standartlashtirishda uni asosiy vosita sifatida qo'llab-quvvatlash lozim. Bu esa global sog'liqni saqlash tizimida bilim, tajriba va ma'lumot almashinuvini yanada soddalashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST). **Kasalliklarning xalqaro tasnifi (ICD-11)**. — 2022.
<https://www.who.int/classifications/icd/en/>
2. Skoda R. **Tibbiy terminologiya: Tibbiyotdagi lotin va yunon ildizlariga qisqacha qo'llanma**. — Oksford: Oksford universiteti nashriyoti, 2020.
3. Stolyarova I. A. **Lotin tili va xalqaro tibbiy kommunikatsiya**. — Sankt-Peterburg: ELBI, 2021.
4. Selyevanova I. V. **Lotin tili va tibbiy terminologiya asoslari**. — Moskva: Tibbiyot nashriyoti, 2019.
5. Meunier J., Cabrol E. **Zamonaviy tibbiy ta'limda lotin tili**. — Kembrij: Cambridge Scholars Publishing, 2018.
6. Tibbiyot oliygohi o'quv dasturi. **Tibbiy terminologiya va lotin tili asoslari**. — Toshkent: O'zbekiston Sog'liqni saqlash vazirligi nashriyoti, 2022.
7. Glare P. G. W. **Oksford lotincha lug'ati**. — Oksford universiteti nashriyoti, 2016.
8. Avenarius A. *Latina Medicinalis*: **Tibbiyotda lotin tili**. — Berlin: De Gruyter, 2017.